

DOI: 10.25140/2411-5215-2022-2(30)-85-92

УДК 338.432.5

JEL Classification: R00

Микола Талавиця

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії,
Національний університет біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)
E-mail: talanic@nubip.edu.ua. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6915-4815>

Ірина Косач

професор кафедри публічного управління та менеджменту організацій
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: irish_kos@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1730-7140>

СУЧАСНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

У статті розглянуто розвиток інфраструктури сільських територій з урахуванням наявних глобальних та регіональних тенденцій, активізації територіальної мобільності населення, спрямованої на забезпечення енергоефективності та енергонезалежності. При формуванні сучасних методик розвитку сільських територій важливим аспектом є забезпечення гармонійного розвитку як економічної, так і соціальної сфери територіальних одиниць, збільшення рівня її якості, доступності та пріоритетності доступу до інфраструктури.

Проаналізовано ефективні підходи подолання проблем розвитку інфраструктури сільських територій та їх вплив на економічне зростання, залучення інвестицій, створення нових робочих місць. Розвинена інфраструктура створює основу для реалізації бізнес-проектів, значно підвищує інвестиційну привабливість регіонів, створює умови для стійкого зростання прибутків населення і регіональних бюджетів.

Ключові слова: *інфраструктурний розвиток; сільські території; соціальний розвиток; регіональний рівень; державний рівень; ефективність соціальна інфраструктура.*

Бібл.: 8.

Постановка проблеми. Розвиток інфраструктури сільських територій за сучасних умов розвитку АПК України є надзвичайно актуальним питанням, що знаходиться у фокусі уваги як вчених-економістів, так і керівників органів державної влади та місцевого самоврядування, господарників, експертів, оскільки сприяння інфраструктурній розбудові формує засади для подальшого розвитку сільськогосподарського виробництва.

Необхідність формування нових підходів до розвитку сільських територій та їх інфраструктурного забезпечення в умовах воєнного стану зумовлює потребу посиленої уваги та підтримки з боку органів державної влади й місцевого самоврядування. Основна увага розвитку сільських територій спрямовується на підвищенні ролі сільської інфраструктури з метою підвищення якісного життєвого рівня сільських мешканців, створення комфортних умов їх проживання на основі інфраструктурного забезпечення території, охорона, збереження екологічного стану довкілля, що безпосередньо впливає на здоров'я сільського населення.

Проблема оцінки об'єктів інфраструктури сільських територій та покращення методики оцінки прямих збитків інфраструктури потребує суттєвого удосконалення в сучасних умовах з урахуванням світового досвіду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання розвитку інфраструктури сільських територій є достатньо поширеною темою досліджень закордонних та вітчизняних учених, серед яких найбільш вагомий внесок у дослідження зробили: Л. Газуда, В. Збарський, С. Кваша, М. Орлатий, І. Прокопа та інші.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Водночас питання розвитку інфраструктури сільських територій за умов військового стану, результативного управління інфраструктурними проектами розвитку з метою забезпечення високого рівня якості життя на основі застосування провідного досвіду та ефективних засобів, інструментів та методик є недостатньо дослідженими.

Метою статті є дослідження стану розвитку інфраструктури сільських територій та шляхи підвищення і їхній вплив на економічне зростання.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах розвитку сільських територій обов'язковою умовою є забезпечення сучасною інфраструктурою, яка створює умови для максимальної реалізації всіх функцій розвитку територіальних громад та сприяє підвищенню їхньої інвестиційної привабливості. Розвиток інфраструктури сільських територій з урахуванням існуючих глобальних та регіональних тенденцій, активізації територіальної мобільності населення, спрямованої на забезпечення енергоефективності та енергонезалежності буде сприяти забезпеченню гармонійного розвитку як економічної, так і соціальної сфери територіальних одиниць. Важливу роль у цьому процесі відіграє соціальна інфраструктура, адже вона покликана створити максимально можливі умови для розвитку молодих поколінь, сформувати в них новий тип економічного мислення та світосприйняття, яке необхідне для соціального та професійного життя, накопичення вмінь і навичок, підвищити якість життя населення, сприяти довголіттю та збереженню здоров'я населення, збільшити включеність вразливих верств населення в суспільне життя, забезпечити підвищення платоспроможності населення та його культурного й духовного розвитку. Важливість розвитку інфраструктури у формуванні ефективних економік підтверджується широким колом практичних результатів, які мають місце в багатьох країнах світу, що обумовлює актуальність проведення глибинних досліджень у цій сфері [7].

На сьогоднішній день питання розвитку інфраструктури сільських територій є актуальною проблемою, до вирішення якої залучаються вітчизняні політики, науковці, підприємці та господарники, експерти у сфері економіки та управління сільським господарством, оскільки в соціально-економічному житті України сільські території посідають особливе місце, виступаючи одним із пріоритетних елементів системи агропромислового комплексу.

Європейський досвід формування ефективної та привабливої інфраструктури сільських територій включає просторовий розвиток територій, який базується на чіткому плануванні кількості об'єктів інфраструктурного забезпечення в розрахунку на одного жителя. Процеси формування інноваційних підходів до організації життєвого середовища сільських мешканців, але й нових підходів у прийнятті грамотних управлінських рішень, що дасть можливість посилити сумісну діяльність органів влади, органів місцевого самоврядування, об'єднаних територіальних громад і кожного з членів громади і спрямувати її в одному напрямі – забезпечення збалансованого розвитку інфраструктури сільської місцевості.

Метою державної політики у сфері сільських територій є залучення необхідних ресурсів для формування засад ефективного розвитку інфраструктури як на макро-, так і на мезорівні шляхом розробки та впровадження сучасних інструментів та підходів залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій у розбудову сільської місцевості, а також створення належних умов для підвищення якості життя людей, що формують трудовий потенціал сільського господарства [5]. Отже, розвиток інфраструктури та реалізація інфраструктурних проєктів є невід'ємною складовою ефективного управління агропромисловим виробництвом.

Більшість дослідників дотримуються комплексного підходу до визначення інфраструктури. Так, на думку В. Збарського, інфраструктура (від лат. *infra* – «нижче», «під» та лат. *structura* – «будівля», «розташування») (від лат. *infra* – «нижче», «під» та лат. *structura* – «будівля», «розташування») – сукупність галузей і видів діяльності, що обслуговують економіку, виробництво (транспорт, зв'язок, комунальне господарство, загальна і професійна освіта, охорона здоров'я та ін.). При цьому до основних елементів інфраструктури автор включає основні споруди й послуги, зокрема, системи каналізації, водопостачання, електропостачання, від яких залежить розвиток як окремих населених пунктів, так і економіки в цілому, а також будівництво доріг, каналів, портів, мостів, летовищ, складів, енергетичного господарства, систем зв'язку, водопостачання, каналізації тощо [2, с. 153].

Розвиток інфраструктури сільських територій знаходиться під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів, які виникають унаслідок взаємодії об'єктів та суб'єктів функціонування економіки сільськогосподарського виробництва під впливом політичного середовища та зовнішньоекономічних зв'язків. Наслідком зазначеної взаємодії виступає налагодження ділових відносин, задоволення інтересів учасників інвестиційних проєктів, спрямування суб'єктів економіки на реалізацію диференційованого підходу при здійсненні ринкового просування та розширенні сфер впливу. Важливим результатом політики інфраструктурного розвитку є спрощення процедур проведення юридичного та екологічного контролю, реалізація дієвих механізмів державного та громадського регулю-

вання. Завдяки розвинутій інфраструктурі забезпечується єдність, нерозривність та комплексність відокремлених у просторі й часі процесів виробництва матеріальних компонентів сільського господарства. Будівництво систем енерго- та водопостачання, ремонт доріг у сільській місцевості паралельно з розвитком системи зв'язку та комунікацій, створенням логістичних мереж формують сприятливі умови для забезпечення сприятливого клімату для реалізації комплексних інфраструктурних проєктів, в тому числі на засадах іноземного інвестування. При цьому вважаємо за доцільне звернути увагу на розвиток сфери послуг, яка виступає важливим компонентом системи інфраструктурного забезпечення сільських територій. Сфера послуг розглядається як комплекс організаційно-правових форм, що є базисом становлення ділових відносин між суб'єктами аграрного ринку. Дослідниками виокремлюються такі особливості інфраструктури сфери послуг: специфічне функціональне призначення; допоміжний характер; поєднання корисного ефекту споживання з виробничим процесом у споріднених галузях; багатоцільова направленість; висока фондомісткість і капіталомісткість інфраструктурних проєктів [4].

Інфраструктура сільської місцевості на сьогодні потребує реалізації процесів моніторингу та оцінки, особливо в напрямку реалізації енергозберігаючих технологій. Комплексний моніторинг діяльності об'єктів соціальної та комунальної інфраструктури села дає можливість формування нових напрямків їхнього функціонування, орієнтації на фінансування на основі використання орендної плати як пріоритетного джерела, насамперед за рахунок сторонніх організацій, розташованих у їх приміщеннях (зокрема – у приміщеннях сільських клубів, бібліотек, дитячих садків тощо) [6].

З іншого боку, розвиток інфраструктури сільських територій має відбуватись на засадах принципу диверсифікації. Значний вплив на реалізацію зазначеного принципу забезпечує програмний підхід до державної підтримки підприємницьких ініціатив у сільській місцевості, а також сприяння професійному розвитку трудових ресурсів у сільській місцевості на основі перепідготовки та перекваліфікації працівників, впровадження інформаційного забезпечення та консалтингових послуг для розвитку не-сільськогосподарських видів діяльності [3].

Військові дії зробили значний негативний вплив на процеси інфраструктурного розвитку, у зв'язку з чим повномасштабне відновлення інфраструктури територіальних громад, особливо у населених пунктах зі значними руйнуваннями, потребує більш ґрунтовного аналізу та планування. Метою відновлення інфраструктури села є повернення до довоєнного стану на основі відповідності сучасним підходам до планування. Раціональне просторове планування, забезпечення балансу розселення та розміщення робочих місць, сталість системи сільської мобільності повинні бути інклюзивними, енергоефективними та екологічними [1].

Якщо розглядати інфраструктурний розвиток сільських територій за умов військового стану, доцільно виокремити непередбачувані чинники впливу високого ступеня невизначеності, пріоритетними з яких слід назвати рівень матеріально-технічного забезпечення та розвиток процесів сільськогосподарського виробництва на відповідних сільських територіях. Завдання протидії зазначеним чинникам впливу належить до повноважень перш за все органів місцевого самоврядування, враховуючи їхню компетентність щодо прийняття рішень із врахуванням специфіки географічного розташування та рівня економічного потенціалу. Реалізація зазначених рішень як на рівні регіону, та і рівні держави тісно корелюється із фінансовими показниками. Так, згідно даних Державного комітету статистики, бюджетом 2022 на регіональний розвиток передбачено 27,5 млрд грн; розвиток сільських територій – 7,1 млрд грн (у тому числі на підтримку сільгоспвиробників – 4,4 млрд грн); розвиток у сфері охорони здоров'я – 5,4 млрд грн; розвиток у сфері освіти – 6,8 млрд грн; будівництво та ремонт доріг – 66,8 млрд грн (у тому числі на дороги загального користування місцевого значення, а також на вулиці і дороги комунальної власності – 24,6 млрд грн.); розвиток транспортної інфраструктури – 2,5 млрд грн; соціальну інфраструктуру сільських територій – 9,6 млрд грн; будівництво та розвиток закладів культури – 1,9 млрд грн; сферу фізичної культури та спорту – 0,9 млрд грн; інші напрями розвитку територій – 3,3 млрд грн [9].

У контексті сучасної економічної науки виділяють фізичний (натуральний) та фінансовий підходи до виміру стану розвитку інфраструктури сільських територій. Так, шляхом застосування фінансових показників відбувається розрахунок ефективності інвестицій або використання накопиченого капіталу у конкретних сферах інфраструктури (наприклад, вартість будівництва або ремонту доріг, поточного ремонту закладів освіти, енергомереж та водогонів). Використання натуральних показників є доцільним для вимірювання та обліку таких характеристик, як довжина доріг із твердим покриттям, кількість профілакторіїв сімейної медицини, чисельність учнів у сільських школах. Як основний критерій для обчислення рівня розвитку сільської інфраструктури використовується єдиний натуральний індекс, що поєднує різні сфери інфраструктури сільської місцевості. Відповідно, високий рівень розвитку сільської інфраструктури та зростання значення єдиного натурального індексу взаємопов'язані із швидкістю та розміром інвестиційних надходжень, активізацією трудових міграційних процесів у напрямку руху до сільської місцевості, прискоренням загального економічного розвитку, покращенням рівня якості життя. І навпаки, падіння рівня розвитку сільської інфраструктури призводить до зменшення обсягів сільськогосподарського виробництва, зростання виробничих витрат, «старіння» села. Під впливом розвитку інфраструктури сільської місцевості відбувається формування іміджу території, що має безпосередній вплив на інвестиційну привабливість та подальший соціально-економічний стан галузей агропромислового комплексу.

Висновки та пропозиції. Таким чином, дослідженням інфраструктури сільських територій потребує нової методики розрахунку втрат та підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, особливо в енергетичній сфері, а також підвищення рівня безпеки об'єктів інфраструктури. Для забезпечення максимальної реалізації розвитку інфраструктури сільських територій доцільним є застосування провідного зарубіжного досвіду, сучасних фінансових інструментів, врахування провідних підходів у сфері державного та муніципального управління з орієнтацією на розвиток сфери фінансового забезпечення, надання адміністративних послуг, проекти у сфері освіти та підготовки кадрів, соціально-побутового обслуговування. При цьому важливим аспектом є врахування кореляції між станом та якістю надання послуг та наявним попитом населення сільських територій, а також забезпечення максимального рівня задоволення інтересів та потреб населення. Ефективна реалізація інфраструктурних проектів розвитку сільських територій має сприяти досягненню синергетичного ефекту на основі розвитку та взаємодії різних сфер економіки, що в подальшому виступатиме базисом інвестиційної привабливості й реалізації бізнес-проектів, вирішення проблем зайнятості населення та зростання прибутковості сільськогосподарських підприємств.

Список використаних джерел

1. Газуда Л. М. Сільський розвиток регіону: монографія / Л. М. Газуда, В. Й. Ерфан, С. М. Газуда. – Ужгород : Видавництво ФОП Сабов А. М., 2015. – 250 с.
2. Збарський В. К. Соціальна інфраструктура села як фактор відтворення робочої сили / В. К. Збарський // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2010. – Вип. 154. – Ч. 1. – С. 152-160.
3. Економічний розвиток сільських територій України [Електронний ресурс]. – К. : ПРООН, 2012. – Режим доступу: http://cba.org.ua/images/stories/documents/RED_manula_final_printed.pdf.
4. Кваша С. М. Стан та тенденції розвитку сільського господарства країн-членів Європейського Союзу / С. М. Кваша, К. С. Кваша. – К. : ННЦ ІАЕ 2013. – 40 с.
5. Орлатий М. К. Розвиток сільських територій України (1990-2010 роки): [монографія] / за ред. М. К. Орлатого. – К. : НДІ «Укragропромпродуктивність», 2012. – 752 с.
6. Прокопа І. В. Господарства населення в сучасному аграрному виробництві і сільському розвитку : монографія / І. В. Прокопа, Т. В. Беркута ; НАН України ; Ін-т екон. та пронозув. – К., 2011. – 237 с.
7. Талавирия М. П. Розвиток сільських територій на засадах сталості / М. П. Талавирия // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2016. – № 1(47). – Т. 2. – С. 146-150.
8. Development of innovative activity in agricultural production of Ukraine : monograph / Talaviryra M.P., Zbarsky V.K., Bakun Y.O., Aleksandrov D.E., Polyukhovych V.S., Yarema L.V. – Tallinn : Teadmus OÜ, 2022. – 184 p.

References

1. Gazuda, L.M., Erfan, V.Y., & Gazuda, S.M. (2015). *Silskyi rozvytok rehionu [Rural development of the region]*. Publishing House FOP Sabov A. M.

2. Zbarskyi, V.K. (2010). Sotsialna infrastruktura sela yak faktor vidtvorennia robochoi syly [Social infrastructure of the village as a factor for the reproduction of the workforce]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy – Scientific Bulletin of the National University of Bioresources and Nature Conservation of Ukraine*, 154(1), 152-160.

3. PROON (2012). Ekonomichnyi rozvytok silskykh terytorii Ukrainy [Economic development of rural areas of Ukraine]. http://cba.org.ua/images/stories/documents/RED_manula_final_printed.pdf.

4. Kvasha, S.M., & Gouache, K.S. (2013). *Stan ta tendentsii rozvytku silskoho hospodarstva krain-chleniv Yevropeiskoho Soiuzu [State and trends of agricultural development in the member countries of the European Union]*. NNC IAE.

5. Orlaty, M.K. (Ed.). (2012). *Rozvytok silskykh terytorii Ukrainy (1990-2010 roky) [Development of rural areas of Ukraine (1990-2010)]*. Research Institute “Ukragroproductivnist”.

6. Prokopa, I.V., & Berkuta, T.V. (2011). *Hospodarstva naseleння v suchasnomu ah-rarnomu vyrobnytstvi i silskomu rozvytku [Households of the population in modern agricultural production and rural development]*.

7. Talaviryia, M.P. (2016). Rozvytok silskykh terytorii na zasadakh stalosti [Development of rural areas on the basis of sustainability]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. «Economy series» – Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia «Ekonomika»*, 2(1(47)), 146-150.

8. Talaviryia M.P., Zbarsky V.K., Bakun Y.O., Aleksandrov D.E., Polyukhovych V.S., & Yarema L.V. (2022). *Development of innovative activity in agricultural production of Ukraine*. Teadmus OÜ.

Отримано 18.05.2022

UDC 338.432.5

Mykola Talaviryia

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Economic Theory, National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

E-mail: tanik@nubip.edu.ua. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0001-6915-4815>

Iryna Kosach

Professor of the Department of Public Administration and Management of Organizations Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: irish_kos@ukr.net. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0003-1730-7140>

MODERN ASPECTS OF INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

The article examines the development of the infrastructure of agricultural areas, taking into account the existing global and regional trends, the activation of the territorial mobility of the population. It has been proved that the development of the agricultural infrastructure according to the modern conditions of the development of the agricultural sector is an extremely urgent issue. This problem is in focus of attention of both economists, heads of state and local self-government bodies, businessmen and experts. The necessity of forming new approaches to the development of agricultural

areas and their infrastructural support in the conditions of martial law dictates the need for increased attention and support from state authorities and local self-government. According to modern methods of agricultural infrastructure development an important aspect is ensuring the harmonious development of both the economic and social spheres of territorial units, increasing the level of its quality, accessibility and priority of access to infrastructure. It has been reasoned that the development of agricultural areas infrastructure is influenced by both external and internal factors that arise as a result of the objects and subjects interaction of the agricultural production functioning under the influence of the political environment and foreign economic relations. Effective approaches to overcoming the problems of agricultural areas infrastructure development and their impact on economic growth, attracting investments, and creating new jobs are analyzed. Developed infrastructure creates a basis for the implementation of business projects, significantly increases the investment attractiveness of regions, and creates conditions for sustainable growth of population incomes and regional budgets.

Keywords: *infrastructural development, rural areas, social development, regional level, state level, efficiency of social infrastructure.*

References: 8.